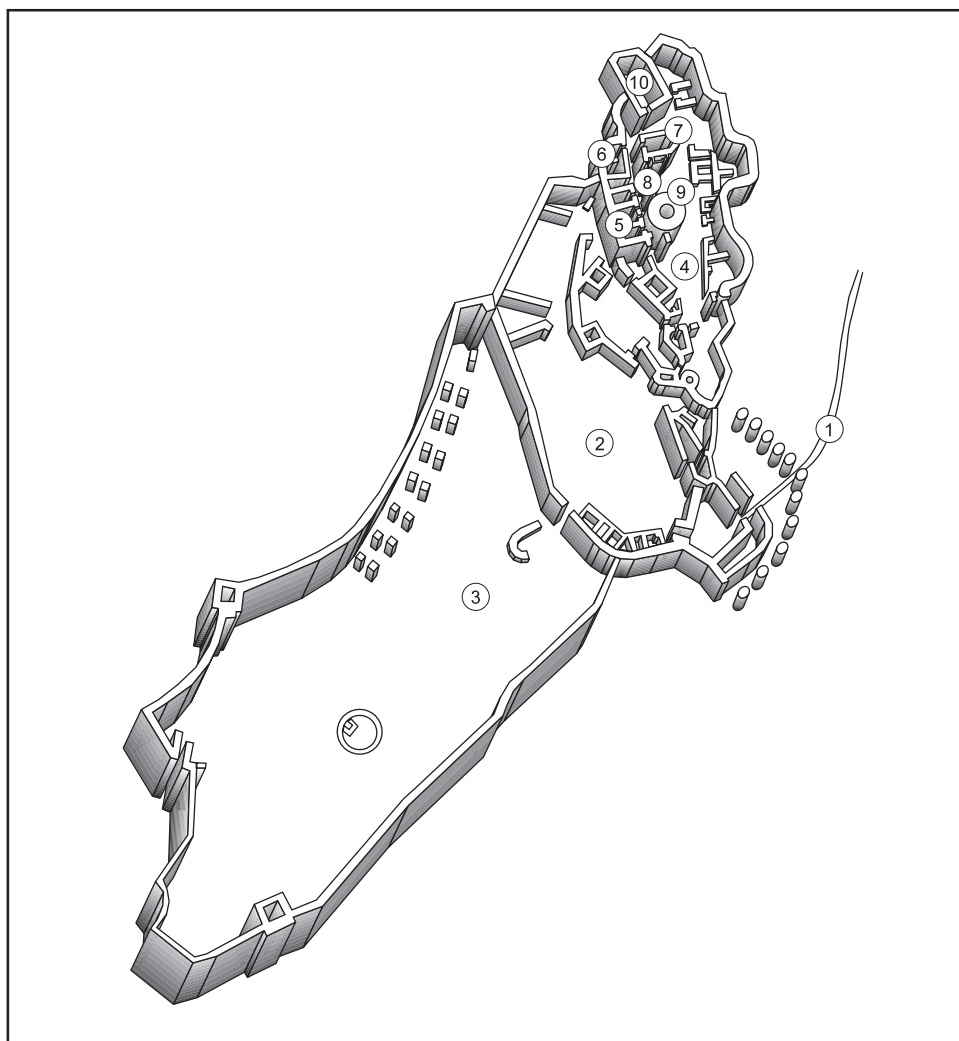

Světové dědictví UNESCO

SPIŠSKÝ HRAD

Lumír Pecold, Vladimír Tkáč

Internet Geographic Magazine
www.ingema.net

© Ppress – veškeré texty, fotografie, obrázky, mapy a pod. jsou chráněny autorskými právy jednotlivých autorů a vydavatelství Ppress. Je výslovně zakázáno jejich jakékoli šíření, publikování či dokonce prodej za úplatu.

Slovensko

SPIŠSKÝ HRAD

VÝCHODNÍ SLOVENSKO

2

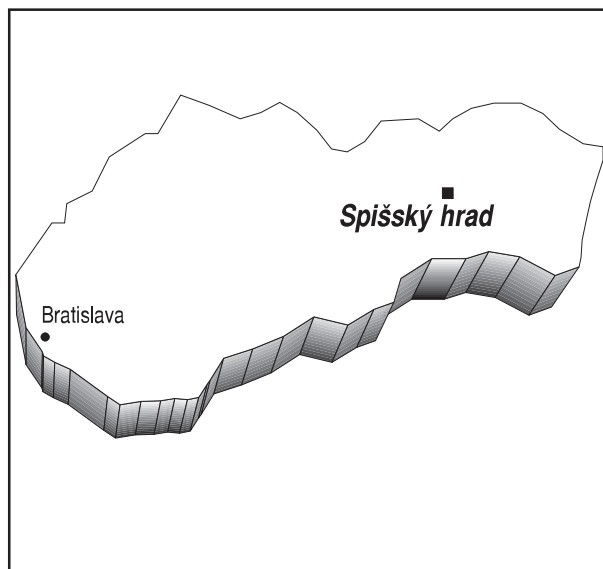
SK

Spišský hrad a Spišské Podhradí, Spišská Kapitula a Žehra společně s památkami a přírodními lokalitami okolí byly zahrnuty do světového seznamu World Heritage UNESCO roku 1993.

Spiš je klenotnicí památek Slovenska. Dominantami této oblasti jsou bezesporu památky zapsané v Seznamu UNESCO: jeden z největších hradů Evropy, Kapitula nazývaná též někdy slovenským Vatikánem i kostel v malé vesničce Žehra.

Severovýchodní část Slovenska má výjimečné postavení svým kulturním a přírodním bohatstvím. Již od 12. století je výraznou dominantou tohoto kraje Spišský hrad. Ten patří k těm nejrozsáhlejším v Evropě. Pod hradem se rozkládá církevní městečko Spišská Kapitula, obehnané vysokou zdí, a nedaleko, jihovýchodně od hradu, stojí mimořádně zdobný kostelík Žehra.

Střediskem regionu je město Spišská Nová Ves s ojedinělým náměstím čokovitého tvaru a s nejvyšší kostelní věží Slovenska (87 m). Na severu regionu upoutá město Levoča, v jehož středověkou hradbou opevněném centru najdeme chrám s nejvyšším gotickým dřevěným oltářem na světě od Mistra Pavla (18,62 m). Ve středu oblasti leží Markušovce s původně renesančním a později rokokově přestavěným zámekem a rokokovým letohrádkem Dardanely. V zámku je expozice nábytku,

v letohrádku jsou vystaveny klávesové hudební nástroje.

Gelnica je starým hornickým městem založeným r. 1246. Má zajímavé památky: gotický kostel, kamenný most, dřevěný krytý most a umělá jezera.

Západní část Spiše pokrývá Národní park Slovenský ráj, pro který jsou charakteristické kaňony a vodopády. Nejvyšší je Závojevý vodopád (80 m), nejdelším říčním kaňonem Slovenska (16 km) je Prielom Hornádu. Jsou zde také desítky jeskyní.

SK2/1

SPIŠSKÝ HRAD

Zřícenina mohutného hradu stojí na travertinové skále, východně od vesnice Spišské Podhradí. Přístup ke hradu je ze dvou stran – východní a západní. Motoristům slouží cesta od sedla Šibenice z východu. Pěším návštěvníkům pak slouží především cesta ze Spišského Podhradí.

Pevnost je jedním z nejstarších a nejvýznamnějších hradů střední Evropy. Pravděpodobně první písemná zmínka pochází z kroniky polského kronikáře, poznaňského biskupa Boguchvala (zemřel roku 1253) a váže se k letům 1120–1127. Věrohodnost tohoto textu však není prokázána. Hradní kopec byl ale zcela jistě osídlen už za neolitu, což dokazují archeologické nálezy. Rovněž je jisté, že již koncem 12. století byl hrad významným sídlem.

Posláním hradu bylo chránit obchodní cestu, která vedla ze Středomoří k Baltu. Byl sídlem spišského župana, který zastupoval krále. Jeho úkolem bylo nejen zabez-

pečít svěřené území vojensky, ale také zajistit daňové odvody do královské pokladnice. Význam hradu spočíval také v tom, že ležel na styku uherského a polského království. Od roku 1221 byl pánem hradu králův syn a uherský kníže Koloman. V té době byl vybudován velký obdélníkový dvoupatrový románský palác.

Roku 1241 odolal hrad nájezdu Tatarů a patří mezi nemnohá opevněná místa, která Tataři nedobyli. Po odchodu Tatarů se hrad dočkal velkého stavebního rozmachu. Za pomoci spišského probošta, který potřeboval zajistit lepší a bezpečnější útočiště, než poskytovala Spišská Kapitula, se znásobila obranná schopnost hradu.

V letech 1275–1280 byl hrad sídlem královny Alžběty, matky krále Ladislava IV.

Začátkem 14. století byl hrad poškozen za bojů s Matúšem Čákem a Omodejovci.

Ve druhé polovině 14. století bylo nejvýznamnějším stavebním počinem na hradě vybudování nového předhradí, které je dnes nazýváno středním nádvořím (délka téměř 150 metrů, šířka 60 metrů). Při budování tohoto prostoru použili stavitelé několik zvláštností: v místě, kde se nová hradba napojuje na zdi horního hradu, využili strmého srázu skalní stěny a postavili zde jen cimbuří, přičemž se ochoz nachází přímo na skalním podloží, které pouze precizně vyrovnali.

Dalším důmyslným obranným zařízením té doby byla tzv. vlčí díra. Šlo o velkou obdélníkovou jámu s vyzděnými kolmými stěnami umístěnou před a za bránou do hradu. Tato asi čtyři metry hluboká díra znemožňovala přístup k bráně z vnější i vnitřní strany. Průchod přes takovou překážku chránila ještě dřevěná, železem pobitá brána, která sahala až na dno vlčí

Spišský hrad je nejrozsáhlejším ve střední Evropě a byl proslulou nedobytnou pevností. Kromě jiných jej marně obléhali a dobývali:

- 1241 - Tatarské vojsko.
- 1312 - Šlechtic Matúš Čák.
- 1443 - Jan Jiskra z Brandýsa.
- 1604 - Vojsko Bocskayových povstalců.
- 1683 - Vojsko kuruců za Thökölyho povstání.

Obsadit hrad se podařilo pouze:

- 1443 - Janu Jiskrovi z Brandýsa, a to dohodou.
- 1528 - Vojsku Ferdinanda Habsburského; po 14 dnech obléhání mu posádka hrad vydala.
- 1703 - Povstalcům za Rákócziho povstání, a to zradou.

díry. Konstrukce této brány připomínala jakousi obří klapku. V úrovni terénu brána spočívala na ose, kolem které se horizontálně otáčela. Pomocí lan či řetězů se brána přitáhla do hradu, tím se její horní část položila přes vlčí jámu umístěnou uvnitř hradního nádvoří a spodní část brány se vynořila z jámy před bránou. Tak se uvolnil vstup do hradu a zároveň se brána změnila na most. Toto vynikající bezpečnostní zajištění vstupu ještě umocňovala padací mříž umístěná na konci vlčí jámy.

Během let se měnili majitelé a vládci Spiše i hradu. K těm, kteří nejvíce zasáhli do jeho architektonické podoby, patřil bezesporu český šlechtic a vojevůdce Jan Jiskra z Brandýsa.

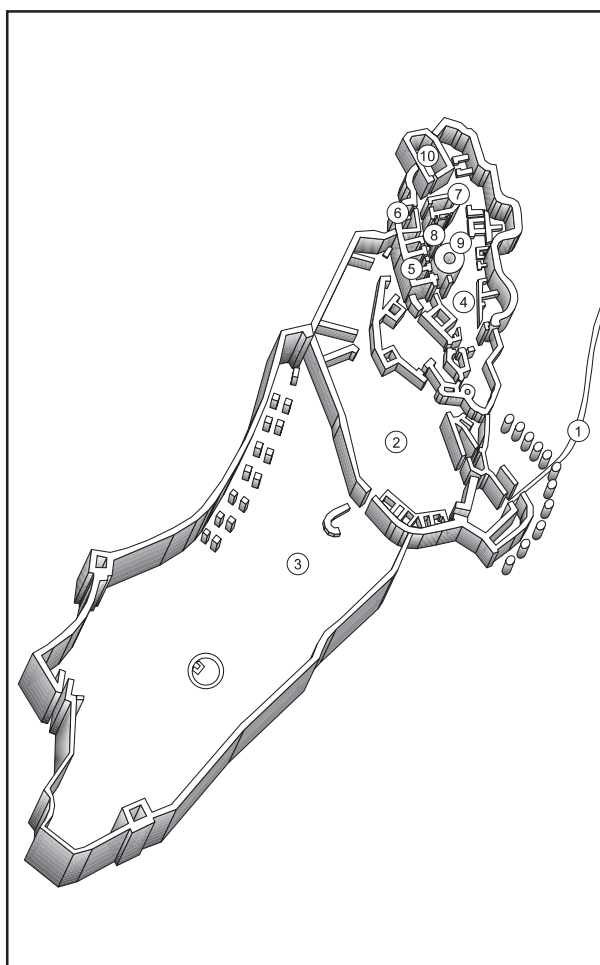
Útok vojsk Jana Jiskry byl obránci hradu odražen, ale zakrátko se tehdejší hradní kapitán, jistý Peter Bask, s Jiskrou domluvil a pevnost mu vydal. K pobytu vojsk Jana Jiskry na hradě v polovině 15. století se pak vážou rozsáhlé stavební práce.

Spišský hrad byl přeměněn v ohromnou vojenskou pevnost, s velkým předhradím pro Jiskrovy žoldnéře. V první etapě stavebních úprav postavili kruhovou samostatnou pevnůstku uprostřed západního hradního svahu. V druhé etapě pak na celé ploše mírného západního svahu pod původním hradem postavili mohutné opevnění. Dolní nádvoří – jak se tento prostor nazývá dnes – tvoří nepravidelný obdélník s maximálními rozměry 285 x 115 metrů. Terén v těchto místech nevytvořil žádnou přírodní ochranu pevnosti, a tak celá tíha obrany spočívala na hradbách. Snad proto hradební zeď měla místy šířku až tři metry a sedm metrů na výšku.

Jiskrův důstojník Mikuláš Brcal z Dobřej, který se stal županem celého kraje, se vymanil z podřízenosti Janu Jiskrovi a ně-

Spišský hrad

1. Přístupová cesta.
2. Střední hrad.
3. Dolní hrad.
4. Horní hrad.
5. Západní gotické paláce.
6. Západní gotické paláce.
7. Gotická kaple.
8. Renesanční arkádová chodba.
9. Donjon – obytná věž francouzského typu.
10. Románský palác.

kdy před rokem 1451 celý hrad zastavil za 2 130 zlatých Juraji Thurzovi. V jeho rukou zůstal až do roku 1460, kdy ho po vyplacení pohledávky převzal král Matěj Korvín. Od něj získali hrad bratři Zápolští.

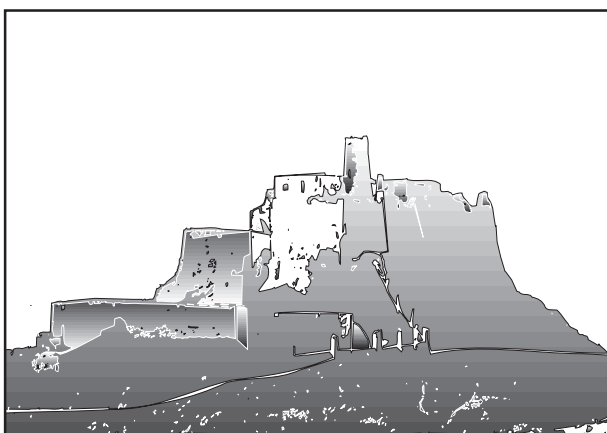
Ti zahájili rozsáhlou přestavbu a modernizaci. Od poloviny 16. století byl hrad opět v majetku Thurzů. Poté rod Thurzů vymřel, hrad přešel do majetku Čákiů (Csákyů) a byl opět rozsáhle přestavěn.

Po smrti majitele ztratil svůj význam. Na krátkou dobu se sice stal sídlem vojsk protihabsburského povstání, ale v r. 1780 vyhořel. Od té doby je v ruinách.

Rodu Čákiů (Csákyů) hrad patřil až do roku 1945, od té doby je ve vlastnictví státu.

Exteriér: Nejrozsáhlejší hrad na Slovensku zaujímá plochu čtyř hektarů. Stojí na plošině, která se na západní a východní straně vyvyšuje nad okolní terén až o 200 metrů. Celý areál se rozprostírá od severovýchodu k jihozápadu a je rozčleněn do tří hlavních nádvoří (horní s paláci, střední a dolní). Prostor hradu obsahuje převážně zříceniny objektů pocházejících z 13.–17. století.

Spišský hrad

Hlavní vstup do areálu vede východní branou do středního nádvoří. Za vstupní branou se prohlídková trasa rozchází dvěma směry.

Západní okruh vede na dolní nádvoří, v jehož středu jsou konzervovány základy velké srubové stavby keltského lidu púchovské kultúry. Rozvaliny pocházejí z 1. století př. n. l. Dalším objektem prohlídky je náznaková rekonstrukce obranné pevnůstky vojsk Jana Jiskry z Brandýsa. Rekonstruovaná hradební stěna dolního nádvoří slouží jako vyhlídková cesta.

Východní okruh vedoucí Horním hradem představuje nejzajímavější a nejstarší existující stavby. Dominantou je především ústřední, 19 metrů vysoká obranná věž, jejíž průměr dosahuje 23 metrů a zdi šíře téměř 4 metry. Panoráma uzavírá na severu románský rytířský palác. Byl dvoupatrový, se sály o rozměrech 12 x 21 metrů. Na Horním hradě jsou v arkádové chodbě a v západních palácích zpřístupněny zajímavé muzejní expozice.

V noci 27. dubna 1543 přitáhl k hradu **loupeživý rytíř Šarško z Košic** se svým vojskem. Chtěl využít smrti pána Thurzu a zmocnit se hradu. Už předtím se tajně dohodl s některými vojáky z hradní posádky, že ho tajně pustí do hradu. Jeho plán byl však prozrazen. Jednoho po druhém vytahovali zbojníci oknem do hradu a vždy je tam lapili. Šarška vytahovali jako posledního. Ten až u okna zjistil, že jde o zradu a nechtěl se nechat vtáhnout dovnitř. Nato jeden z vojáků přerezal provaz a vůdce zbojníků se pádem zabil. Jeho kumpáni v zoufalství rozpoutali bitvu, během které vypukl požár. Ten zachvátil i věž se střešným prachem. Po výbuchu byli loupežníci rozprášeni, ale o život přišel i tehdejší kapitán hradu Juraj

Interiér: Expozice dějin hradu, středověkých zbraní a feudální justice, umístěná v renesanční arkádové chodbě Horního hradu, prezentuje sbírky vztahující se k lokalitě Spišského hradu. Exponáty pocházejí převážně z 15.–18. století.

Archeologická expozice je umístěna ve dvou sálech západního gotického paláce, spojených s arkádovou chodbou.

Ve dvou suterénních místnostech pozdně gotického paláce Zápolských, do nichž se vchází po schodech z arkádové chodby, jsou instalovány exponáty dokumentující historii feudální justice. Náznakově je zde představena středověká mučírna, na stěnách visí panely s mučícími nástroji, nechybí mučící lavice s úchyty na ruce i nohy, věžeňská kláda nebo pranýř zvaný housle, který sloužil pro upevnění krku i rukou.

Zakončením prohlídky je návštěva hradní kaple.

SPIŠSKÉ PODHRADIE

Městečko ležící při severozápadním úpatí Spišského hradu postupně vzniklo z osady v podhradí, která byla založena ve 12. století. Od roku 1271 již patřilo ke Společenství spišských Sasov, spolku měst s řadou výsad, které společně s výhodnou polohou měly velký vliv na ekonomický rozmach města.

Jeho centrální obdélníkové náměstí vzniklo ve 14. století. Obklopují ho měšťanské domy s gotickými, renesančními a barokními prvky. Portál radnice je zdoben erbem města datovaným rokem 1456, kdy bylo Spišské Podhradí poctěno trhovým právem.

Uprostřed Spišského Podhradí stojí mariánský sloup z roku 1726.

V centru města stojí kostel Narození Panny Marie. Původní kostel byl postaven kolem roku 1258 a na začátku 14. století byl opevněn hradbou. Kostel ale vyhořel a v dnešní podobě byl postaven v letech 1824–1829. Z původní románské stavby se zachovala pouze hranolová věž se zubořezem a obloučkovým vlysem, v přízemí klenutá křížovou klenbou s těžkými žebry.

Interiér kostela zdobí především cenná plastika madony z doby kolem roku 1460, čtyři desky z bývalého hlavního oltáře – práce spišské kapitulní školy z doby kolem roku 1490, boční oltář sv. Kateřiny a vzácná bronzová křtitelnice z konce 14. století.

Kostel sv. Jana z Boha a klášter milosrdných bratří stojí na západní straně náměstí. Kostel vznikl v letech 1727–1736 přestavbou kostela, který byl postaven na místě špitálu z počátku 14. století.

Klášterní budova pochází z let 1643 až 1658. Od roku 1671 patřila milosrdným bratřím, kteří ji později rozšířili.

Jižně od náměstí stojí evangelický kostel z přelomu 18. a 19. století.

K technickým památkám patří zdejší Lisovna oleje.

SPIŠSKÁ KAPITULA

Kapitula je chrámový a klášterní areál obehnaný zdí a rozložený severozápadně od Spišského Podhradí, který vznikl jako samostatná církevní osada. Byla sídlem spišského probošta, kapituly a kanovníků. Od roku 1776 zde sídlil také biskup.

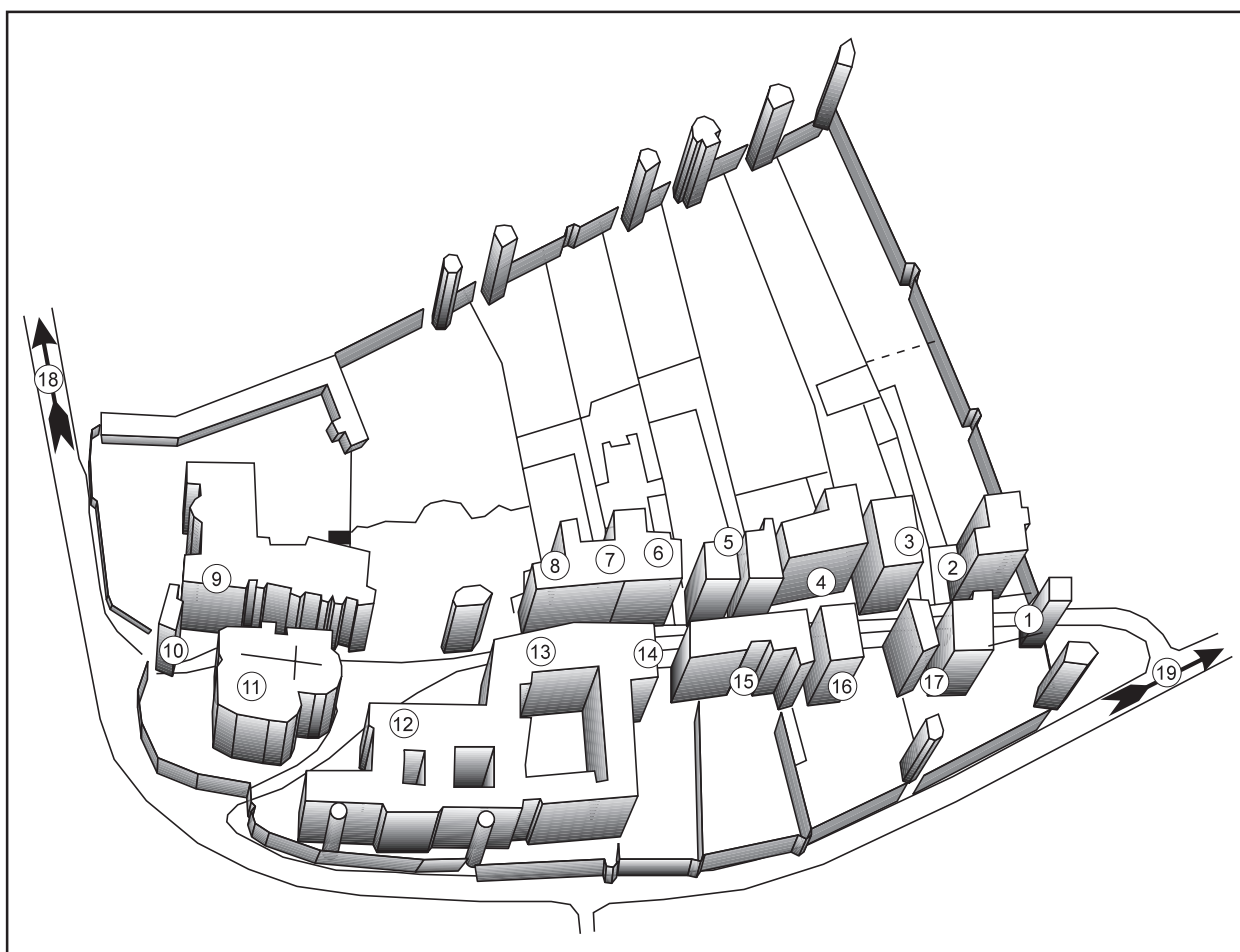
Spišské proboštství bylo založeno pravděpodobně koncem 12. století jako součást Ostrihomské diecéze. Jeho vznik

má zřejmě souvislost s německou kolonizací Spiše. Němci se dožadovali nejen výsad hospodářských, ale také církevních. Tak dostali také právo svobodné volby farářů a jejich farnosti řídily v rámci příslušného biskupství zvláštní instituce, které měly téměř postavení samostatného biskupství. Těm se říkalo probošství.

Už od středověku měl probošt jakýsi sbor poradců, kteří se nazývali kanovníci. Tento sbor duchovních se nazýval kapitula. Kapitula ovšem nebyla pouze poradním sborem, měla také své zvláštní právní postavení, svou pečeť i samostatný

Spišská Kapitula legenda k mapě

1. Dolní brána.
- 2.–8. Kanonie – domy kanovníků.
9. Biskupská rezidence.
10. Horní brána.
11. Katedrála.
- 12.–13. Seminář.
- 14.–17. Kanonie – domy kanovníků.
18. Silnice směrem na Levoču.
19. Silnice směrem na Spišské Podhradí.

SK2/6

majetek. Její nejdůležitější funkcí bylo zastupovat hlavu církve v době uprázdněného pro-božského nebo biskupského stolce a volit nového probošta či biskupa.

Mimo to byli kanovníci povinni vykonávat ještě některé modlitby, založit a vést školu a další. Na Spiši se pohyboval počet kanovníků od čtyř do šestnácti.

Kanovníci nedostávali za svou práci plat, ale byly jim zapůjčeny k užívání určité majetky, z jejichž výnosů mohli žít. Základem byl obytný dům – kanonie – s hospodářskými budovami. Soubor právě těchto domů vytvořil osadu nazvanou Spišská Kapitula.

V prostoru proti dnešní Spišské Kapitule existoval již v 11. století velký, pravděpodobně benediktinský klášter, o kterém se lze domnívat, že jeho počátky sahají do 9. století, do doby příchodu křesťanství na Slovensko.

Prvním zdejším známým proboštem byl Adolf z Meránu. Král Ondřej II. mu daroval na Spiši pozemky, kde v roce 1209 vznikla také kapitula.

Za císařovny Marie Terezie bylo v prostorách Spišské Kapituly založeno samostatné spišské biskupství. Spišská Kapitula se stala kulturním centrem Spiše.

Návrší je obeháno hradební zdí z let 1662–1665. Hradby byly později upravovány a jakmile ztratily obrannou funkci, byly jejich věže přebudovány v altánky.

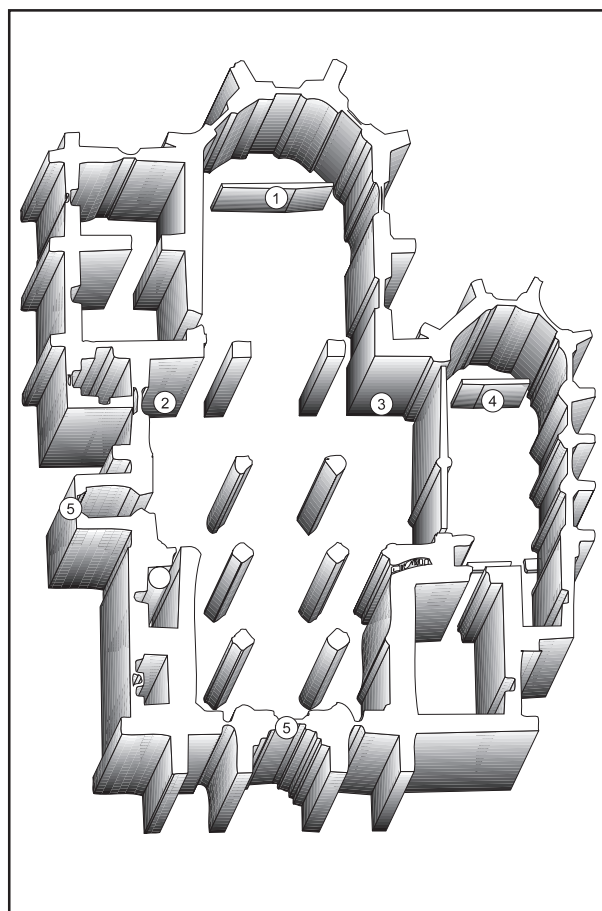
Dominantou na západním konci Spišské Kapituly je dvouvěžová, původně románská katedrála sv. Martina, pocházející z 13. století. Severně odtud je vedle katedrály umístěn biskupský palác, východně pak areál kněžského semináře.

Vnitřním prostorem Spišské Kapituly prochází jediná Kapitulní ulice, přístupná

dvěma vstupními branami – Dolní na východě a Horní na západě. Po obou stranách ulice stojí řada kanovnických domů. Ty sloužily za obydlí kanovníků a byly postupně barokně, renesančně i klasicistně přestavovány. Například ka-

Katedrála sv. Martina

1. Hlavní oltář.
2. Oltář Tří králů.
3. Oltář Smrti Panny Marie.
4. Oltář Korunovace Panny Marie.
5. Vstupy do katedrály.

nonie č. 2 na severu Spišské Kapituly má gotické portály a renesanční klenby, kanonie č. 5 renesanční klenby a gotické střílny. Zhruba uprostřed Spišské Kapituly stojí Hodinová věž z roku 1739. Tato brána do bývalého kapitulního parku má balkon, který sloužil jako vyhlídka či kazatelna.

KATEDRÁLA SV. MARTINA

Katedrála na západním okraji Spišské Kapituly je ústřední budovou celého jejího areálu. Její výstavba začala v první polovině 13. století a jako trojlodní románská bazilika se dvěma věžemi sloužila plných dvě stě let. Poté už chrám potřebám proboštvství nestačil, a tak roku 1462 byl vysvěcen základní kámen pro nové presbyterium. Tento počín odstartoval celou řadu dalších stavebních úprav, které koncem 15. století dospěly zhruba do současné podoby.

Exteriér: Trojlodní chrám, v němž se snoubí románský sloh se slohem pozdě gotickým. Jeho průčelí je korunováno dvěma románskými věžemi obrácenými k západu. V centru se dochoval románský portál. Na jižní straně je k chrámu připojena kaple – rodinná hrobka Zápolských, postavená na konci 15. století.

Interiér: Katedrála má mimořádně cenný interiér. Prostor je zdoben vzácnou

freskou malovanou temperou, pocházející z roku 1317. Umístěna je na severní stěně a znázorňuje korunovaci uherského krále Karola Róberta. Uprostřed obrazu sedí Panna Marie s dítětem na klíně a dává královskou korunu na hlavu klečícího Karola Róberta. Za ním klečí kastelán Spišského hradu Tomáš Semsey, držící v rukou královský meč.

Hlavní oltář vznikl v roce 1478 jako gotický a byl zhotoven v souvislosti s tehdejší celkovou gotickou přestavbou kostela. V roce 1680 byl barokizován, téměř po třiceti letech byly barokní úpravy opět odstraněny a nahradily je úpravy novogotické. Ty přetrvaly dodnes.

Cenné jsou na oltáři především deskové obrazy. Na levé straně jsou nahoře zobrazení svatí uherští králové, pod nimi svatá Apolena, Alžběta a Markéta. Vpravo upoutají zobrazení svatí králové – anglický král Eduard a francouzský Ludvík, spolu s biskupem Ludvíkem z Toulouse, pod nimi svatá Kateřina, Barbora a Uršula. Vnitřní strany křídel obsahují obrazy Umučení Krista.

Oltář Tří králů patří k oltářům, které jsou vzpomínány už v roce 1478. V roce 1639 byl barokně upraven, ale v letech 1888–1889 byla barokní architektura nahrazena novogotickou.

Oltář Smrti Panny Marie v jižní boční lodi patří k nejstarším oltářům v chrámu, ale byl v pozdější době výrazně upravován. Poslední úpravy v novogotickém slohu byly provedeny v letech 1888–1889. Ústřední scéna Smrti Panny Marie v oltářní skříni je původní, stejně jako sošky svatých. Hodnotné jsou deskové obrazy.

Oltář Korunování Panny Marie je hlavním oltářem v kapli Zápolských a ideálně zaplňuje prostor presbyteria. Jediný se

K největším pozoruhodnostem katedrály sv. Martina patří v kapli Zápolských **náhrobky Zápolských** – pánů Spiše. Zhotovené jsou z černého mramoru, s reliéfními postavami šlechticů v brnění a zbroji. Pocházejí z let 1487 a 1499 a mají velikost 270 cm.

zachoval bez větších změn z konce 15. století. Dominantou hlavní oltářní skříně je vysoký reliéf Korunovace Panny Marie. Hodnotná je řada původních soch a deskové oltářní malby.

Na přední straně oltáře jsou výjevy Zvěstování, Narození, Navštívení a Klanění se tří králů. Při zavřených oltářních křídlech je vidět osm obrazů pašijového cyklu od Zajetí Ježíše až po Ukřižování.

Interiér obsahuje další oltáře. Například oltář Piety, oltář sv. Michaela Archanděla, oltář sv. Kříže a oltář Božího Srdce Ježíšova. Za jižním vchodem do katedrály se zachovala pozoruhodná gotická plastika Bílý lev pocházející ze 13. století, cenné jsou náhrobky významných osobností Spiše.

Chrám má zajímavou výzdobu oken, obnovenou v minulém století. Skleněné vitráže v oknech sanktuária znázorňují sv. Martina. V oknech kaple Zápolských mají vyobrazení vztah ke svátosti oltářní a jsou doprovázena latinskými citáty z bible.

BISKUPSKÁ REZIDENCIA

Rozsáhlá budova na západním okraji Spišské Kapituly, stojící proti severnímu vchodu katedrály.

Rezidence vznikla dostavbou původního románského proboštského paláce pocházejícího z 13. století.

Řadu stavebních úprav završila rozsáhlá barokní přestavba a přístavba, která proběhla v polovině 17. století. Z té doby pocházejí i sochy Panny Marie, umístěné nad vchody do budovy.

Velké úpravy byly provedeny také v rozsáhlé zahradě kolem rezidence, která byla upravena na zahradu barokní. V za-

hradě přibyl velký skleník a také Hodinová věž, jejíž brána sloužila jako vchod do zahrady.

Přibližně o sto let později došlo v souvislosti se založením Spišského biskupství k další modernizaci budovy pro biskupskou rezidenci.

Exteriér: Rozsáhlý objekt s mansardovou střechou postavený na půdorysu tvaru L.

Interiér: Barokní schodiště vede do reprezentačních místností vybavených zařízením převážně v secesním slohu. Biskupská kaple má z původního vybavení již jen zbytky nástěnných maleb na klenbách, zobrazující sv. Trojici a symboly víry, naděje a lásky.

HODINOVÁ VEŽA

Hodinová věž je součástí biskupského areálu. Původní věž byla postavena kolem roku 1739, v roce 1780 byla upravena, v roce 1950 pak restaurována do dnešní podoby.

Věž patří svými měkkými barokními liniemi zcela jistě k nejpřitažlivějším budovám v areálu Spišské Kapituly. Je to věž čtvercového půdorysu, zdobená bohatě členěnými římsami a pod střechou kruhovými hodinami. Po stranách má přistavěny balkony sloužící jako vyhlídky. Přízemí věže tvoří vchod do biskupského parku, uzavíratelný kovovou mříží.

SEMINÁŘ

Dnešní budova kněžského semináře vznikla spojením dvou budov, v nichž sídlil bývalý seminář a učitelský ústav.

První budova postavená na místě dnešního semináře v roce 1510 byla určena jako byt pro kněze, který se měl starat o kapli Zápolských, a dala ji postavit vdova po Štefanu Zápolském – Hedviga Těšínská. U ní stála již starší budova, která sloužila jako zájezdní hostinec. V běhu dějin dostali obě tyto budovy nejdříve jezuité, kteří si zde zřídili rezidenci a školu.

Po zrušení řehole jezuitů byla jejich rezidence přeměněna na útulek starých kněží a na seminář. Seminář byl později zrušen, pak opět zřízen atd. Po každé změně majitelů i účelu využití se přestavovalo, budovalo a upravovalo. Současnou podobu dostala budova při přestavbě v letech 1932–1933, kdy nechal budovu se seminářem rozšířit biskup Ján Vojašák.

Krátce po válce byla nejdříve zlikvidována učitelská akademie a následně v roce 1950 také seminář. V budově semináře byla zřízena nejdříve vojenská hudební škola a potom škola Veřejné bezpečnosti. V bývalé učitelské akademii byl zřízen ústřední archiv bezpečnosti.

V roce 1990 se církvi podařilo získat budovy zpět do svého majetku a v rekordním čase je upravit. V současnosti opět slouží výchově kněží.

KANÓNIE KANOVNICKÉ DOMY

Po obou stranách centrální ulice, vedoucí Spišskou Kapitulou od katedrály směrem do Spišského Podhradí, stojí celkem jedenáct obytných domů a obytných areálů, které sloužily kapitulním kanovníkům.

Jsou to celky skládající se z několika budov. Vpředu byl obytný dům kanovníka, vedle něho pak dům pro služebnictvo a čeleď. Vzadu bývaly sýpky a další hospodářská stavení.

Všechny domy vznikly nejpozději ve 14. století, původ některých sahá až do století třináctého. V 15. století byly přestavěny goticky, v 18. století barokně a v 19. století byly mnohé modernizovány.

Exteriér: Nejhodnotnější kanonie označená č. 17 má charakter menšího kláštera. Nad portálem ji zdobí erb kanovníka, který uskutečnil přestavbu. Prolínají se tu téměř všechny stavební slohy, ale současnou podobu nejvíce ovlivnila přestavba uskutečněná v polovině 18. století. Součástí objektu je také barokní park, ohraničený jižními hradbami s věží přeměněnou v altánek.

Velmi cenná je i protější kanonie č. 2 pocházející ze 14. století. Pozdější úpravy zanechaly v kanonii renesanční a barokní klenby, renesanční kované dveře a pod.

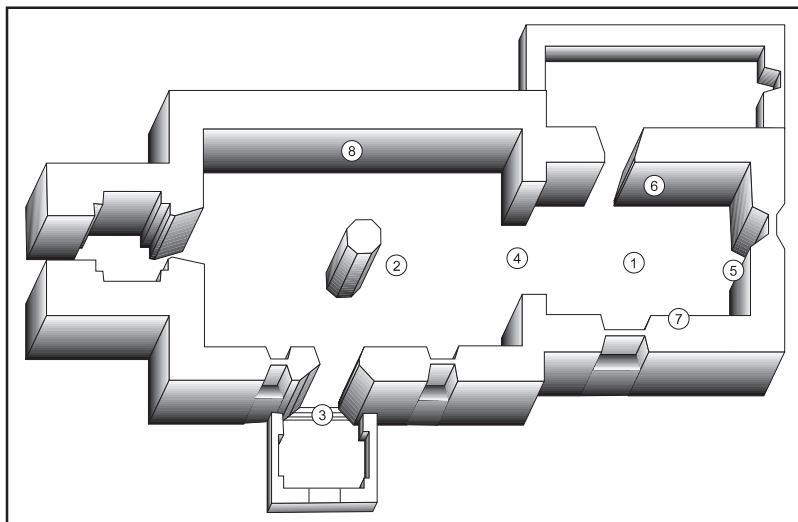
Sousední dům č. 3 byl postaven v renesančním slohu roku 1662 a zdobí ho erb stavitele a socha Panny Marie s dítětem pocházející z 18. století. Budova byla přebudována do dnešní podoby roku 1830.

K nejstarším budovám patří kanonie č. 14 nazývaná lektorský dům.

Žehra – Světovým unikátem v kostele sv. Ducha je klenba s jedním sloupem. V 15. století měl kostel dřevěný strop a vyhořel, poté byla postavena klenba podepřená uvedeným centrálním osmihřanným sloupem. Po epidemii moru roku 1646 byl kostel údajně v rámci dezinfekce zabílen. Fresky byly odkryty až o 300 let později, nejprve ty z 15. století a posléze pod nimi ještě o 100 až 200 let starší.

Žehra – kostel sv. Ducha

1. Presbytář.
2. Chrámová loď.
3. Portál jižní stěny chrámové lodi.
4. Triumfální oblouk.
5. Východní stěna presbytáře.
6. Severní stěna presbytáře.
7. Jižní stěna presbytáře.
8. Severní stěna hlavní chrámové lodi.

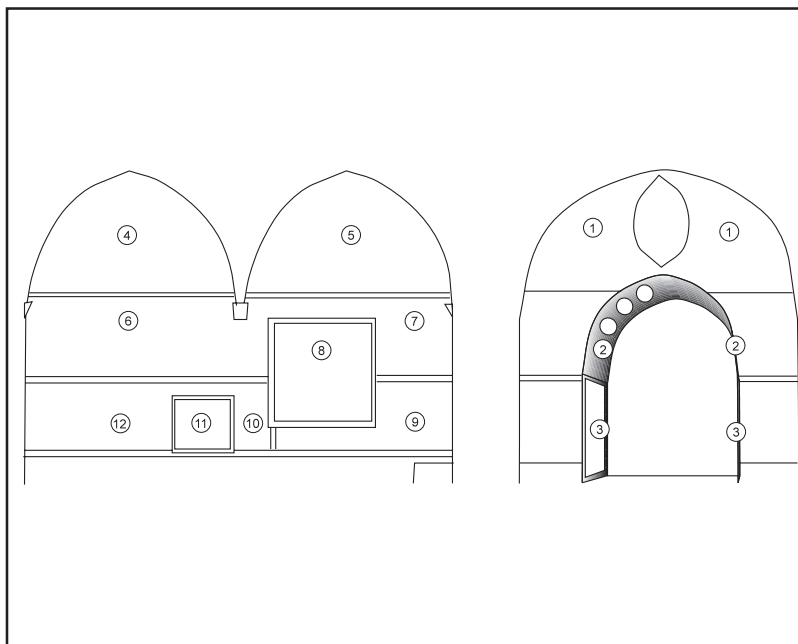
Malby v interiéru kostela

Triumfální oblouk.

1. Poslední soud.
2. Proroci v medailónech.
3. Sv. Štěpán a Ladislav.

Severní stěna.

4. Smrt P. Marie.
5. Korunování P. Marie.
- 6.-7. Pás s ladislavskou legendou.
8. Živý kříž.
9. Klanění.
10. Obětování v chrámu.
11. Pieta.
12. Zvěstování P. Marie.

ŽEHRA

Malá obec nacházející se nedaleko Spišského hradu směrem na jihovýchod. Obec je světoznámá především díky farnímu kostelu sv. Ducha a jeho unikátní malířské výzdobě.

KOSTOL SV. DUCHA – ŽEHRA

Kostel byl založen povolením, které hrabě Ján z Žehry získal od Spišské Kapituly roku 1245. Po třiceti letech, v roce 1275 byla stavba ukončena.

Exteriér: Menší jednolodní raně gotický bílý kostelík podélného tvaru s čtvercovým, žebrově sklenutým presbyteriem. Hranelovitá věž kostela je korunována kupolí. Druhou stranu zakončuje menší dřevěná věžička. Celý areál obklopuje zeď.

Interiér: Lod byla po požáru nově zaklenuta síťovou klenbou pány z Žehry. Kostel je unikátní svým malovaným interiérem. Doba vzniku maleb v kostele byla odhadována na třetí čtvrtinu 13. století (presbytář) a na 15. století (lod). Novější výzkumy se ale přiklánějí k údajům mladším. To ovšem nic nemění na významu a unikátnosti malířské výzdoby kostela ve vesnici Žehra.

Malby dochované v presbytáři, na vítězném oblouku a na celé severní stěně představují ucelené ikonografické soubory. Lze je rozdělit do tří slohových období, odlišných kvalitou a stupněm zachování. Je to etapa kolem roku 1370 až 1380, dále kolem roku 1420 až 1430 a třetí je datována po polovině 15. století.

Pozoruhodné jsou také: kamenná křtitelnice z 13. století, erb pánů z Žehry a bohatě dekorované oltáře a kazatelny.

Malby v presbytáři Severní stěna.

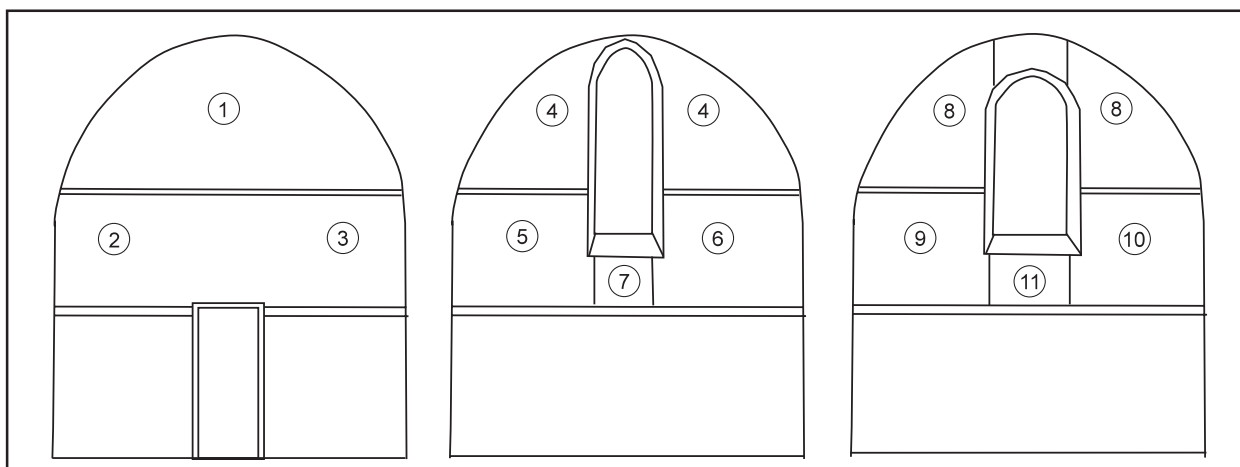
1. Korunování.
2. Poslední večeře.
3. Jidášův polibek.

Východní stěna.

4. Zvěstování.
5. Kristus před Pilátem.
6. Bičování.
7. Imago pietatis.

Jižní stěna.

8. Kosmas a Damián.
9. Ukřižování.
10. Snímání z kříže.
11. Odpustkový nápis.

INFO

SPIŠSKÝ HRAD

Adresa: 053 04 Spišské Podhradie,
korespondence na adresu Spišské
múzeum, 054 01 Levoča

Telefon: 0966/83 36

Otevřeno: Květen až říjen – úterý až
neděle 9–18 hodin.

Poznámky

SK2/I